

Het bos

Wij hielden de deur dicht. Het regende al vier dagen en vier nachten zonder ophouden. We hadden geen hout om een vuur in de haard te stoken en in de *brasero** brandden wat spaanders, waar een vieze walm af kwam. Het stonk bij ons in de grot. Het stonk naar natte luiers die te drogen hingen, naar de mest van onze geiten, onze varkens en onze ezel, naar de emmer waar we onze behoefte op deden en die tot de rand toe vol in een hoek stond. Maar aan stank waren we gewend, de kou en het vocht waren erger. Want door die onafgebroken regen was het bij ons binnen zo vochtig geworden dat je hand, als je die tegen een wand legde, kletsnat werd.

In het laatste jaar van de oorlog was mijn opa gestorven. Mijn oma leefde nog, maar ze sukkelde met haar benen. Ze zat nu op een stoel bij de *brasero* te schelden, en ze schold op alles waar ze maar op schelden kon: op de natte spaanders die geen vlam wilden vatten, op de bonen die niet aan de kook wilden komen en dat het varkensvoer was, want er

* Kijk op bladzijde 206 voor de woordenlijst.

kropen maden uit, en op de wind die onder de deur door woei en het water dat over de drempel liep. ‘Zal ik hout gaan zoeken?’ vroeg ik, maar mijn oma zei niets anders dan: ‘Als je dat maar laat, jonkje.’ En even later: ‘Dat die, met hun schijnheilige smoelen, zo slecht kunnen zijn.’ Ik wist wie ze bedoelde en zei maar niets meer. Zoveel zin om in de regen naar buiten te gaan had ik ook niet.

Mijn moeder lag in bed en sliep. Twee dagen geleden was er een tweeling geboren, twee meisjes. Ze lagen samen in een wiegje dat van een mand was gemaakt. Mijn broertjes, Manolo van vier en Diego van twee, zaten zoet te spelen onder de hoge schoorsteen. Ze vingden regendruppels op die naar binnen vielen en maakten daar een papje van. Een van de baby’s begon zachtjes te huilen. Mijn oma stond op en schuifelde naar de donkere grot waar mijn vader en moeder sliepen. Ze deed daar het licht aan en praatte met mijn moeder. Ik luisterde niet naar ze. Nu kwam er ook al geen rook meer van het vuurtje in de brasero. In de diepe grot achterin, onze stal, pakte ik een zak, legde die om mijn schouders, en zocht een stuk touw. Toen ging ik naar buiten.

In die tijd had ik schoenen die van een oude autoband waren gemaakt en met touw om mijn enkels gebonden zaten. Op die schoenen gleeed je uit voor je het wist. Ik liep dus langzaam over de glibberige keien van ons pleintje naar de trap en daar was ik nog niet aangekomen, of ik hoorde de deur opengaan en mijn oma die riep: ‘Waar ga jij naartoe? Als je je verveelt, heb ik wel wat voor je te doen. Je kunt de was terugbrengen naar boven. Maar je gaat verdomme niet van de weg af. Hoor je me?’ Ik ging naar haar toe en ze zei: ‘Jonkje, luister. Ik wil niet dat je iets overkomt. En als er iets met je gebeurt, slaat je vader je halfdood.’

Ik was toen acht jaar maar ik zie haar nog duidelijk voor me, zoals zij daar toen stond onder de druipende caqui-boom, met haar hand leunend op de stenen bak waar ze in de winter de was in deden. Haar grijze haren in slierten om haar gezicht, haar ogen met rode randen, om haar dikke buik had ze, over een oude en versleten zwarte ochtendjas heen, een zwart schort gebonden, en aan haar voeten droeg ze zwarte pantoffels, met gaten erin om de knobbels op haar voeten meer ruimte te geven. Ze legde haar hand op mijn hoofd. ‘Ga het wasgoed terugbrengen,’ zei ze. ‘En zeg dan tegen Miguelito dat wij nu geen was meer kunnen doen. Voorlopig niet, moet je zeggen, vergeet dat vooral niet. Je moet dus zeggen: voorlopig kan Concha van Curra geen was meer doen.’

Nu moet ik even een paar dingen uitleggen. Het is allemaal zo lang geleden, en sindsdien is er veel veranderd. Dat met die was zat zo. In het klooster op de berg was toen een school met internaat, een van de beste scholen van het land, zeiden ze. Als je die had doorlopen, kon je naar de universiteit om dokter te worden, of advocaat of professor. Er kwamen jongens uit heel Spanje en van de meest voorname families, zonen van graven en hertogen waren erbij, en van markiezen ook. Zo vanaf mijn leeftijd tot een jaar of achttien. Wij zagen die jongens altijd buiten lopen en ze kwamen ook in de winkel beneden in het dorp, om snoep en sigaretten te kopen. Het klooster bezat veel grond, akkers en olijfgaarden en vruchtbomen; ze hielden ook vee en kippen. Zo konden al die jongens – tweehonderd of driehonderd waren het er wel – en de fraters en monniken zelf en de priesters die er lesgaven, eten van wat zij zelf verbouwden en fokten. Nou ja, zelf – dat deden wij dus. Iedereen bij ons

in het dorp werkte voor het klooster. Daar betaalden ze het loon voor dat in die tijd een landarbeider overal verdiende. Mijn vader deed boerenwerk voor ze, hij zorgde voor hun beesten en werkte op het land. Vrouwen mochten er niet binnenkomen, daar in het klooster, maar die deden wel de was. Mijn moeder had vier wassen, dat wil zeggen: ze waste voor vier leerlingen. Die deden hun vuile goed in een sloop en dat haalden wij op, en later brachten we het schoon en gestreken en verstedeld weer terug.

Als je daarboven op het plein voor het klooster stond, kon je in de verte de stad zien liggen, en de bergen in het westen. Je zag ons dal en ons dorp daarbeneden, ons dal dat het Paradijs werd genoemd, en ook kleine stukjes van de rivier tussen de bomen door. Je zag de veldjes waar groente op werd gekweekt, de bossen en olijfgaarden tegen de hellingen. Je zag al die grotten in de bergwand, wasgoed dat er te drogen hing en rook van kleine vuurtjes voor de ingang van de grotten. Als je van beneden naar boven keek, leek het klooster vaak roze, maar dichtbij was het meer gewoon bruin. Nu is alles veranderd, maar in die tijd was de helling naar het klooster toe met bos begroeid. Er ging een pad steil omhoog en ook nog een brede weg in wijde bochten, voor de auto's en de rijtuigen, en langs die weg stonden stenen banken; mensen die naar boven wilden wandelen als ze het klooster bezochten, konden telkens uitrusten en van het uitzicht genieten. Wij liepen natuurlijk bijna altijd over dat steile paadje.

In dat bos van het klooster lag brandhout genoeg, maar wij mochten het niet oprapen. We mochten ook niet van het pad of van de weg af gaan. Ongeveer halverwege woonde in een wit huisje een *guarda* in dienst van het klooster en als

die een van ons, kinderen, betrapte dan sloeg hij je. Betrapte hij een man of een vrouw die hout raapte, dan haalde hij er de *guardia civil* bij. Natuurlijk haalden wij toch brandhout uit dat bos, maar heimelijk en liefst als het al donker was. Iedereen deed dat. We moesten toch ons eten koken. Je had daar in dat bos bomen waar in de herfst zwarte bessen aan groeiden – *almendrones* heten ze – en die bessen plukten wij en verkochten ze aan de jongens van de school. Die mochten ook niet van het pad af en zij deden dat ook niet, maar wij natuurlijk wel. Wij, de kinderen van het dorp, kropen op handen en voeten naar boven en als de guarda ons betrapte, holden we weg. Ik was van allemaal de vlugste, ik kon alles sneller dan wie ook, hollen en oprapen en klimmen en plukken... Ik was klein en mager en bijna altijd alleen, dus ik moest wel. Eerlijk gezegd heb ik er later plezier van gehad, dat ik toen ik klein was alles zo snel leerde doen. Het heeft me gezond gehouden.

Maar op een keer, ik was alleen, het gebeurde in de herfst hiervoor, heeft die guarda toch ook mij te pakken gekregen. Ik had een zak vol bessen om te verkopen. Hij pakte ze me af en nam me mee naar zijn huis. Daar moest ik toekijken hoe hij de bessen aan zijn varkens voerde, die hij in een grot naast zijn huis hield. Als je als kleine jongen zulke dingen meemaakt, leer je wel dat huilen geen zin heeft.

Ik was voor ik het wist boven, met mijn vier zakken met was, over elke schouder droeg ik er twee. Even stond ik uit te blazen op het grote plein voor het klooster, geleund tegen een acaciaboom – die stonden daar in twee rijen – maar omdat het nog steeds regende en niet alleen ik, maar ook die slopen met het schone wasgoed drijfnat werden, besloot ik naar binnen te gaan. In de hoge hal was het donker en op

een vreemde manier koud. Miguelito, de portier, zag ik niet en dus wachtte ik. Ik keek naar de lange tafel vol papieren, naar de koperen brievenweger en de glazen inktpot. Die dingen waren mij allemaal vertrouwd, want ik was daar al vaak geweest. Eindelijk kwam Miguelito aansloffen, met zijn bos sleutels aan een koord om zijn buik. Miguelito was een kleine, magere man en nog niet echt oud, in elk geval niet zoals andere volwassenen oud zijn. Ik deed hem de groeten van mijn oma en vertelde hem wat zij me had opgedragen te zeggen. ‘Zeg maar tegen je moeder dat ze goed voor zichzelf moet zorgen,’ zei hij. ‘En zeg ook dat Miguelito heeft gezegd dat haar dochttertjes vast en zeker mooie meiden zullen worden. En dat ik me daarop verheug, dat ik er nu al naar uitkijk.’ Hij lachte en ik lachte ook.

Het leek of de regen iets minder hard naar beneden stroomde. Ik wilde om het klooster heen lopen en vandaar naar boven gaan, verder de berg op, maar nog voordat ik de hoek om was hoorde ik mijn naam roepen. ‘Curro!’ Buiten, op de stoep voor de grote deur, stond Miguelito. Hij wenkte dat ik komen moest. Op een sukkeldrafje ging ik naar hem toe. Hij keek me in mijn ogen en zei: ‘Vanmorgen hoorde ik vertellen dat ze meer guardas hebben gestuurd naar hierboven. Eerst waren het er twee, en nu zijn er nog drie bij gekomen. Dat wordt moeilijk met het sprokkelen. Maar jij ging toch niet die kant op, hè? Jij ging toch naar beneden? Ik had zo’n gevoel dat je misschien...’

Ik stond een beetje te rillen; de zak die ik om mijn schou-
ders had was doornat en mijn blote voeten zagen paars. Het kan heel raar gaan met een mens, ook als hij nog klein is. Want toen Miguelito dat zei, zag ik de pan met bonen weer voor me, maar ik zag ze terwijl ze lekker aan het pruttelen

waren en de tenen knoflook die erin dreven, waren al zacht. ‘Ja, natuurlijk ga ik naar huis,’ zei ik.

‘Dan is het goed,’ zei Miguelito. ‘Tot ziens, Curro, jongetje, ga met God.’

In die tijd werd ik al door veel mensen in het dorp Curro genoemd, maar ik heet Santiago. ‘Dag, tot ziens,’ zei ik.

Bij de hoek keek ik om en zag dat Miguelito mij nog stond na te kijken. Ik groette hem door mijn hand op te steken en liep toen het pad naar beneden een eindje af. Na een paar meter wachtte ik, verborgen achter de bomen. Dus er waren nu nog meer guardas om het land en de bossen achter het klooster te bewaken. Dat waren *guardas-jurados*, in dienst van de landheer. De landeigenaars redeneerden zo: al het hout in het bos was hun eigendom, ook het dode hout op de grond, en wie iets van een ander afpakt is een dief en moet gestraft worden. Simpel genoeg. Dat zichzelf ver weg in een goed verwarmd huis woonden en alleen een paar keer per jaar naar hun bossen kwamen om er te jagen, dat maakte hun niets uit. En dat wij die er vlakbij woonden en nooit zoveel geld hadden dat we hout of kolen konden kopen zodat we, als we niet sprokkelde, niet wisten hoe we eten moesten koken en onze grotten een beetje droog stoken, dat maakte hun ook niets uit. Wie iets van een ander afpakt is een dief. Mijn vader had me verteld dat het vroeger anders was. Vroeger, voor de oorlog*, mocht iedereen hout sprokkelen zoveel hij wou. Dat was ook beter voor het bos, zei mijn vader. Je had toen minder bosbranden in de lange droge zomers dan nu en minder zieke bomen, zei hij.

Ik liep weer naar boven. Miguelito was naar binnen gegaan. Vlug rende ik over het plein om gauw achter de muur van het klooster te zijn, waar hij me niet meer zou

kunnen zien, en daarna stapte ik flink door. Eerst langs een smal paadje tussen de olijfgaarden door, achter het klooster, daarna verder naar boven en toen een stuk naar beneden. Het hield op met regenen en even kwam de zon tussen de wolken door. Alle druppels die aan takken en grashalmen hingen begonnen te schitteren en dat was bijna even mooi als het goud achter het altaar in de kerk, dat glanst in het licht van de kaarsen als de mis wordt gelezen. Nu kwam ik langs een omgeploegd veld, daar hadden mijn vader en ik in de zomer tarwe afgehaald voor het klooster – tot hier was alles van het klooster – hij maaide en ik bond de schoven. Voorbij dat veld verliet ik het paadje en sloop een steile helling af. Ik wist waar het allerbeste brandhout voor het oprapen lag, dikke takken voor de haard en klein hout voor de brasero – onder de pijnbomen was het misschien zelfs droog gebleven. Hier moest ik oppassen dat ik niet uitgleed, de grond was glad van de naalden. Er lagen veel grote pijnappels, maar ik dacht dat ik ze maar beter kon laten liggen; ik was daar zo goed van alle kanten te zien. Ik klom weer naar boven, tegen een steile helling op, dicht begroeid met bomen. Deze helling en alles wat erachter lag, tot helemaal ik weet niet hoe ver wel, hoorde bij een landgoed, zo groot dat niemand precies wist waar het begon en waar het ophield. Alles was woeste grond en bossen, tegen de hellingen waren hier en daar op een rij amandelbomen geplant en ook waren er een paar oude olijfgaarden, maar de bomen waren in geen jaren gesnoeid en gaven geen vrucht meer. Een eind verder, in een dal, stond een mooi wit huis. Toen ik boven was gekomen kon ik het in de verte zien. De familie die het landgoed bezat kwam er nooit, ze woonden in Valencia.

Hierboven was weer een pad, maar ik vond dat ik beter tussen de bomen kon blijven. Op een keer, toen mijn vader en ik een vrachtje naar een ander dorp moesten brengen en met de ezel langs dat pad gingen, zei mijn vader: ‘Hier heb je de allerbeste grond. Hier kun je zaaïen wat je wilt.’ En een eindje verder zei hij: ‘Bevloeien kan makkelijk hier. Als we eens allemaal een stukje van deze grond hadden om te poten en te zaaïen, aardappels, maïs, uien... we zouden genoeg te eten hebben.’ Toen keek hij achterom en om zich heen, bang dat iemand hem had gehoord daar op die stille, met bomen en struiken begroeide helling, waar alleen het gezang van een paar vogels was te horen.

Ik begon takken op te rapen, de beste takken, zo vlug ik maar kon. Elke keer als ik een geluid maakte, als er een takje onder mijn voet knapte – dat klonk door het stille bos als een geweerschot – schrok ik en keek om mij heen of ik nog wel alleen was, of ik niet ergens een glimp zag van een man die verscholen naar mij stond te loeren. Nog meer takken raapte ik op, en nog meer. Toen bond ik ze samen met het touw dat ik had meegenomen. Stom dat ik niet meer touw bij me had, dan had ik de takkenbos op mijn rug kunnen binden en vlugger weg kunnen komen. Ik was bezig nog een paar knopen in het touw te leggen, toen ik vlak bij een geluid hoorde, een zacht geluid, het schuiven van een laars, dacht ik. Ik keek op, en daar was hij. Geen vijftien meter van me vandaan.

Hij kwam op me af en droeg voor zich uit gestoken een blikken bus. Ik wist toen niet wat die bus betekende, had ook geen tijd erover na te denken, want ik zette het meteen op een lopen, met mijn takkenbos op mijn schouders. En zonder om te kijken bleef ik hem toch voor me zien, die

guarda, zoals ik hem daarnet gezien had: met zijn pak van bruin ribfluweel en de brede riem schuin over zijn borst, met daarop het ovale koperen plaatje, en met die bus in zijn hand voor zich uit. Ik holde langs het pad – mij verschuilen hoefde nu niet meer – ik holde wat ik kon, telkens wegglibberend over de natte grond met mijn schoenen van oude autoband. De guarda had laarzen met dikke zolen aan, hij was ook veel groter en sterker dan ik, ik was klein en mager en had die dag nog niets anders gegeten dan een korst brood, en op mijn schouders droeg ik een bos takken die groter was dan ikzelf. Maar ik kende beter de weg in het bos. Toen ik merkte dat hij me inhaalde, liete ik nergens meer op en liet mij de berghelling afrollen. Met één hand hield ik mijn takkenbos vast, want die wou ik niet kwijt, en met de andere pakte ik telkens een boom beet om vaart af te remmen en niet omlaag te storten. In flitsen bedacht ik hoe ik verder zou gaan, waar ik het beste naar boven kon klimmen om zo snel mogelijk op de brede weg naar het dorp te komen. Naar boven klauteren kon ik minstens zo vlug als een berggeit en toen ik boven was, keek ik even om en zag dat mijn achtervolger verder achter mij bleef. Nog een keer liet ik me naar beneden glijden en vallen, en weer klauterde ik naar boven. Daar kwam ik op de weg, ik keek niet meer om maar holde en holde, zelfs zonder te hijgen, want dat kon later wel. Toen ik niet ver meer van de winkel en onze twee cafés af was, ging ik rustig lopen, met de takkenbos op mijn hoofd, en zodra ik weer lucht in mijn longen had, floot ik een wijsje. Ik moet eerlijk zeggen dat ik me een beetje trots voelde toen ik zo over de weg liep, maar er was niemand die het zag.

Thuis vertelde ik niet wat er gebeurd was en oma vroeg